

УДК 631.11:502

Янович Д.О., к.б.н., доцент (yandeni@yandex.ru)

Параняк Р.П., д.с.-г.н., професор

Колішицький З.В., асистент [©]

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОЩУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЗОВ «АГРО-РАДЕХІВ» РАДЕХІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті узагальнено дані стосовно сучасного стану виробництва органічної продукції в країнах ЄС та в Україні. Власні дослідження виконано на основі екологічного та економічного аналізу виробництва органічної сільськогосподарської продукції в господарстві «АгроРадехів» Радехівського району Львівської області.

Ключові слова: органічне сільськогосподарське виробництво, фермерські господарства, рентабельність.

Вступ. Органічне сільськогосподарське виробництво – це виробництво за встановленими правилами, які дозволяють продукувати органічні продукти з оздоровчими властивостями, а також зберігати та відновлювати природні ресурси у процесі виробничої діяльності [6]. Дана система дозволяє створити замкнені цикли обміну речовин в екосистемі, беручи за основу збереження біорізноманіття рослин та тварин, цілісності агроландшафтів та мікроценозів ґрунтового покриву. Впровадження системи органічного землеробства у сільськогосподарських підприємствах вимагає відмови від застосування комплексних синтетичних добрив, пестицидів, гербіцидів, стимулаторів росту для забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування [1,4].

Серед європейських країн лідерами з виробництва продукції органічного сільськогосподарського виробництва є Данія та Швейцарія. Так, у Данії право на виробництво органічної продукції мають близько 4000 господарств, що складає майже 10% їхньої загальної кількості [10]. Нормативно-правові документи, присвячені екологічному землеробству, приймаються у Великій Британії, Німеччині, Норвегії, Франції, Чехії та інших країнах. У Німеччині розмір субсидій, які надаються підприємствам, що займаються екологічним виробництвом, становить 470 євро/га (порівняно із 357 євро/га у звичайних сільськогосподарських підприємствах) [10].

В Україні, за даними Федерації органічного руху України, на сьогодні нараховується близько 120 фермерських господарств, які виробляють органічну сільськогосподарську продукцію. Їх загальна площа становить понад 270 тис. га, або біля 0,7 % земель сільськогосподарського призначення. Серед країн-

[©] Янович Д.О., Параняк Р.П., Колішицький З.В., 2012

виробників органічної сільськогосподарської продукції Україна за вказаними показниками займає 19-те місце. Проте 90 % вітчизняної органічної продукції експортується у країни Європи, що забезпечує її виробникам рентабельність із одного гектара у 200%, тоді як продаж всередині країни – лише 70 % [8]. У 2008 р. оборот вітчизняного ринку органічних продуктів становив 500 тис. євро, у 2009 р. – 1,2 млн. євро, у 2010 р. – 2,5 млн. євро [8].

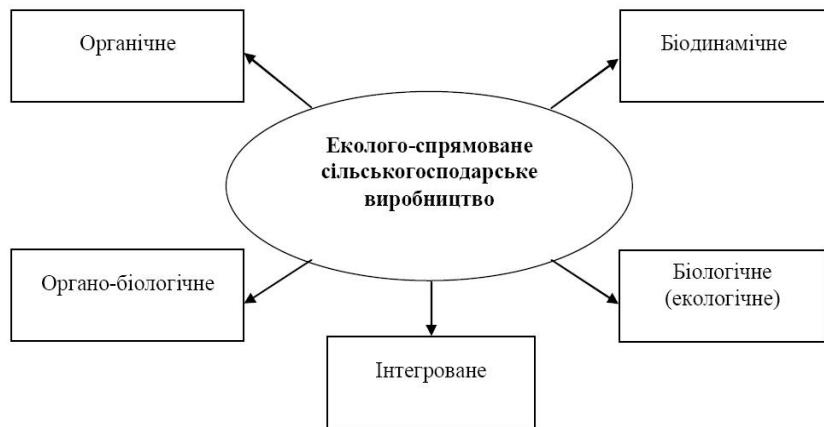

Рис. 1. Методи екологічного виробництва сільськогосподарської продукції, які використовуються у країнах Європи та США (за Дудар О.Т., [3])

Виробництво органічної сільськогосподарської продукції має ряд екологічних, економічних та соціальних переваг (рис. 2).

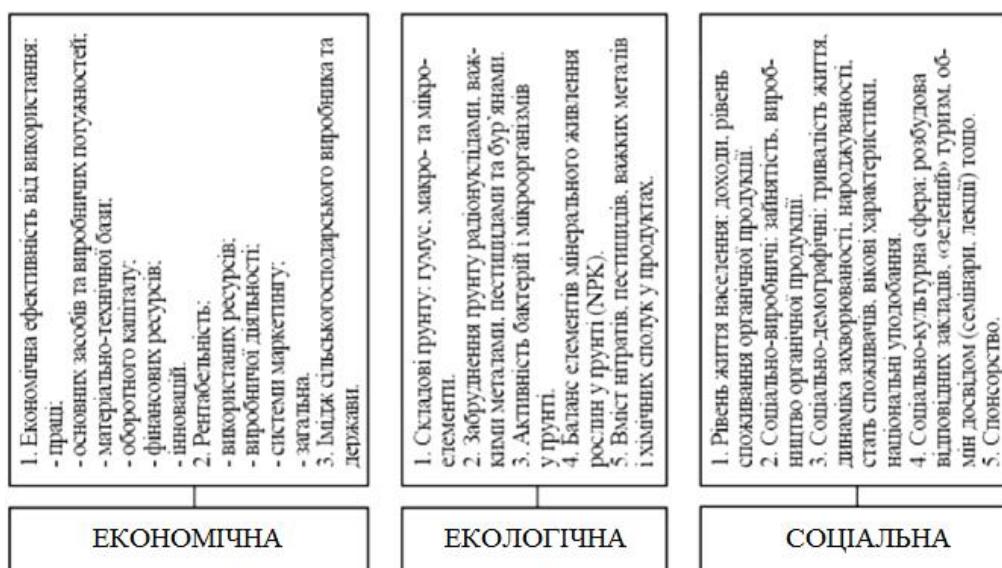

Рис. 2. Переваги та показники ефективності органічного сільськогосподарського виробництва (модиф. за Чайка Т.О. [9])

Екологічні переваги органічного сільського господарства полягають у тому, що воно не завдає шкоди навколошньому середовищу в процесі

виробництва продукції, сприяє збереженню біорізноманіття в агроландшафтах та відтворенню природної родючості ґрунтів [2,5].

Економічні переваги органічного сільського господарства полягають у поступовому зростанні природної продуктивності агроекосистем та зниженні виробничих витрат завдяки відмові від застосування агрохімікатів [2,7].

Соціальні переваги органічного сільського господарства полягають у створенні додаткових робочих місць у сфері сільськогосподарського виробництва, та нових можливостей для фермерських господарств та українського села загалом. Органічне сільськогосподарське виробництво базується на екстенсивних технологіях, що потребує більших затрат праці та збільшує зайнятість населення у сільській місцевості [2].

Власні дослідження. Аналіз еколого-економічних наслідків діяльності підприємств-виробників органічної сільськогосподарської продукції здійснювався на базі господарства «Агро-Радехів», заснованого у 2008 році в с. Кустин Радехівського району Львівської області. Загальний земельний фонд господарства складає 1255 га орендованої землі, розташованої на території 6 сільських рад (с. Кустин, с. Березівка, с. Миколаїв, с. Завидиче, с. Хмільно, с. Барилів), у тому числі 1102 га орної та 153 га землі під парами.

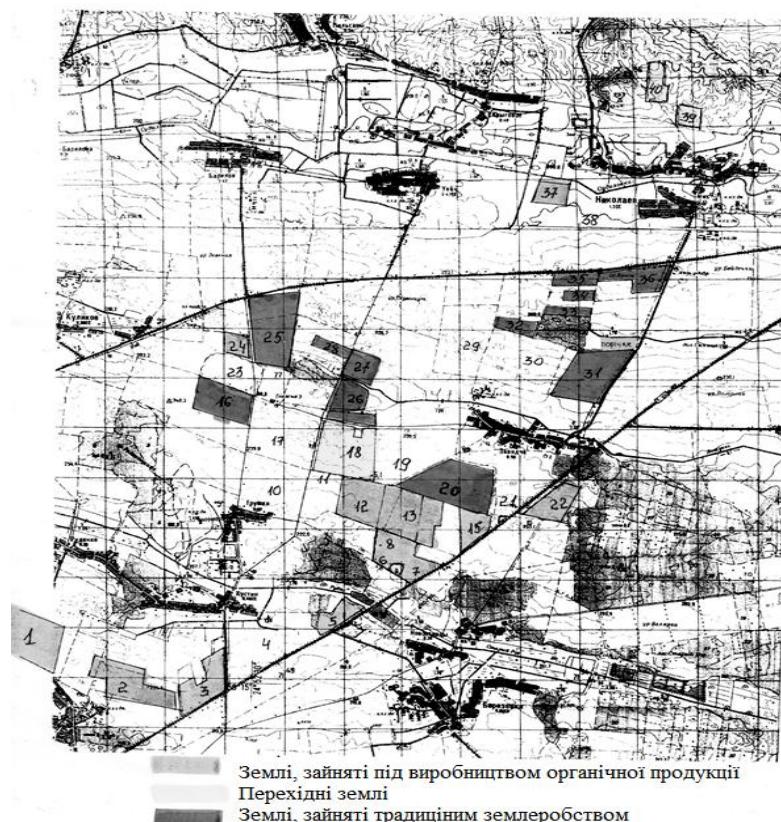

Рис. 3. Карта розміщення земель ТзОВ «Агро-Радехів» станом на 2011 р.

Таблиця 1.

**Посіви сільськогосподарських культур у ТзОВ «АгроРадехів»
(2008-2011 рр.)**

Поле, №	Площа, га	Сільська рада	Посів			
			2008	2009	2010	2011
1	85	Хмільно	—	—	гречка	ячмінь
2	29	Хмільно	—	—	0	пшен.оз.
3	40	Кустин	—	—	пшен.оз.	гречка
5	36	Березівка	—	пшен.оз.	овес	ол.редь.
6	10	Березівка	—	—	гречка	—
7	52	Березівка	—	—	гречка	—
8	16	Березівка	—	—	гречка	—
12	50	Березівка	—	жито	пшен.оз.	гречка
13	80	Березівка	—	пшен.оз.	жито	гречка
15	86	Березівка	—	гречка	пшен.яр.	овес
16	55	Кустин	—	ріпак оз.	люпин	люпин
18	105	Кустин	Гречка	овес	ячм.+кон.	конюш.б.
18a	6,5	Кустин	—	—	—	люпин
20	100	Завидче	кукурудза	соя	гречка	ячмінь
21	34	Завидче	—	—	—	ріпак оз.
22	65	Завидче	—	—	—	пшен.оз.
24	29	Барилів	—	—	—	пшен.оз.
25	122	Барилів	—	—	—	ріпак оз.
26	27	Кустин	—	овес	люпин	люпин
27	5	Кустин	—	овес	люпин	люпин
28	18	Кустин	—	овес	люпин	люпин
31	86	Завидче	кукурудза	кукурудза	соя	соя+боби
32	28	Миколаїв	кукурудза	кукурудза	соя	боби
33	12	Миколаїв	соя	ячмінь	ріпак оз.	соя
34	29	Миколаїв	соя	ячмінь	ріпак оз.	соя
35	12	Миколаїв	соя	ячмінь	ріпак оз.	соя
36	8	Миколаїв	соя	ячмінь	ріпак оз.	соя
39	25	Миколаїв	—	гірчиця б.	—	—
40	51	Миколаїв	—	гірчиця б.	—	—
Всього	1301,5					

Фонд орних земель господарства зосереджений у Лісостеповій зоні і сформований чорноземами, темно-сірими та світло-сірими ґрунтами. Для вирощування органічної продукції господарство «АгроРадехів» має наступні соціо-екологіко-економічні передумови: екологічно чисті та родючі ґрунти, забезпеченість трудовими ресурсами, вигідне географічне розміщення, попит на органічну продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Підготовка земель до вирощування органічної продукції в господарстві здійснюється за наступною технологічною схемою, мета якої полягає в очищенні землі від надлишків мінеральних добрив та пестицидів, які використовувались попередніми власниками землі.

На першому етапі вирощуються звичайні зернові культури (гречка, кукурудза); допускається незначне використання амоніачної селітри та гербіциду (раунадап). На другому етапі (перехідному) вирощуються ріпак

озимий, люпин, соя, найбільш забруднені площі можуть бути під парами або сидератами. На цьому етапі дозволяється використовувати тільки невелику кількість раунадапу, мінеральні добрива не використовуються. На третьому етапі вирощуються елітні сорти гречки, озимої пшениці, вівса, жита, олійної редьки. Застосування мінеральних добрив та пестицидів забороняється.

На сьогодні в господарстві має місце досить низький відсоток фактично засіяніх площ – 67,3 %, що пояснюється незавершеною підготовкою земель до вирощування органічної продукції. Підготовка кожної ділянки землі до вирощування органічних продуктів триває три роки. За цей час ґрунт звільняється від залишків міндобрив та отрутохімікатів, а завдяки внесенню органічних добрив та вирощуванню сидератів збагачується гумусом, азотом, фосфатами та калієм. Проходження трьох етапів підготовки ґрунту та план сівозмін наведені у таблиці 1.

У таблицях 2 і 3 розглянуто економічні показники діяльності ТзОВ «Агро Радехів» за 2010-2011 рр. У 2010 році підприємство отримало 1411 тон зерна, в тому числі 1009 тонн товарного, від реалізації якого в господарство надійшло 2 635 100 грн. (табл. 2).

Таблиця 2.

**Собівартість і рентабельність виробництва с/г продукції
у ТзОВ «Агро-Радехів» (2010 р.)**

	Ріпак оз.	Пшени- ця оз.	Пшени- ця яра	Ячмінь ярий	Овес	Люпин	Соя	Гречка	Сума
1. Виробничі витрати, грн.	199 000	147700	89900	116800	45 500	108 500	170 600	317000	1195000
а) вартість насіння, грн.	42000	90000	53000	52000	22 000	47000	72 000	145000	523000
б) вартість бактеріальних препаратів		6000	5000	5300	2500	5000	6000	13000	42800
в) пальне	60000	50000	30000	42000	20 000	40000	50000	105000	397000
г) мастила	1500	1000	1000	1000	500	1000	1000	1000	8000
д) ремонт	2000	2000	1500	1500	500	1000	2000	3000	13500
е) міндобрива і ЗЗР	94000	—	—	—	—	—	20000	—	114000
ж) витрати на сушку		15000	—	15000	—	15000	20000	50000	115000
2. Загальні виробничі витрати (15%)	30000	23 000	10000	18000	13000	16000	23000	47000	180000
3. Амортизація (10% поперед. витр.)	20000	15 000	9000	12000	5000	11000	18000	31000	121000
4. Заробітна плата, грн.	20000	18400	13000	16000	7500	15000	17000	40000	146900
5. За оренду комбайна	55000	44700	30000	38000	18500	37000	40000	95000	358200
6. Орендна плата за землю, грн.	30000	35000	15000	20000	10000	15000	20000	70 000	215000
Разом витрат	354000	283 800	166900	220800	91500	202 500	288 600	600000	2208100
Площа збору, га	151	123	86	105	50	100	114	263	992
Врожайність, ц/га	15	20	15	18	18	12	13	10	15,12
Валовий збір зерна, тон	226	246	129	189	90	120	148	263	1411
Вихід товарного зерна після очищення, тонн	160	172	100	135	63	95	104	180	1009
Продаж товарного	160	172	100	135	63	95	104	180	1009

зерна, тонн									
Продаж насіння, тон	-	-	-	-	-	-	-	-	
Продаж зерновідходів, тонн	-	-	-	-	-	-	-	-	
Поступило грошей від продажу зерна, грн.	448000	292400	170000	230000	94500	209000	291200	900000	2635100
Собівартість 1 тонни з ПДВ, грн.	2212	1650	1669	1635	1452	2131	2775	3330	2108
Ціна реалізації 1т з ПДВ, грн.	2800	1700	1700	1700	1500	2 200	2800	5000	2425
Прибуток /умовний/, грн.	37 000	8600	3100	9 200	3000	6 500	2600	300000	370000
Рентабельність, %	26,5	3	1,8	4,5	3,2	3,2	1	50	11,9

Середня реалізаційна ціна 1т. продукції становила 2425 грн. На виробництво продукції було витрачено 2 208 100 грн., в тому числі на прямі виробничі витрати – 1 195 000 грн. Собівартість 1т продукції становила 2108 грн. Рентабельність виробництва в цілому по всіх видах продукції була на рівні 11,9 %. Найвищим цей показник був для озимого ріпаку - 26,5 % і найнижчим у сої - 1 %. Для екологічно чистої пшениці рентабельність виробництва становила 3 %. Такі показники зумовлені порівняно низькою закупівельною ціною на органічні продукти, а також низькою врожайністю – 20 ц/га.

В 2011 році ТзОВ «Агро Радехів» отримало 1440 тонн зерна, від реалізації якого у господарство надійшло 2 634 900 грн. (табл. 3). Умовний чистий прибуток становив 295 900 грн. Рентабельність виробництва у 2011 р. сягала 12,6 %., що на 0,7 % більше ніж у 2010 р.

Таблиця 3.

**Собівартість і рентабельність виробництва с/г продукції
у ТзОВ «Агро-Радехів» (2011 р.)**

Показники	Од. вим.	Сума, грн.
1. Виробничі витрати – всього	грн.	1 637 000
а) вартість насіння	грн.	523 000
б) вартість бактеріальних препаратів	грн.	49 000
в) вартість пального	грн.	400 000
г) вартість мастила	грн.	10 000
д) міндобрива і ЗЗР	грн.	120 000
е) ремонт	грн.	50 000
ж) витрати на сушку	грн.	115 000
з) оренда комбайна	грн.	370 000
2. Загальні виробничі витрати	грн.	200 000
3. Амортизація	грн.	140 000
4. Заробітна плата /робітників/	грн.	147 000
5. Орендна плата за землю	грн.	215 000
Всього витрат	грн.	2 339 000
Площа ріллі	га	1000
Валовий збір зерна	тон	1440
Собівартість 1 тонни з ПДВ	грн.	1948
Поступлення грошей від продажу зерна	грн.	2 634 900
Прибуток	грн.	295 900
Рентабельність	%	12,6

Загалом, порівнюючи економічні показники виробництва с.-г. продукції за 2010-2011 рр., слід відмітити, що господарство працює стабільно, нарощуючи кількість придатної для органічного виробництва землі до 1000 га. Рентабельність виробництва с.-г. продукції у ТзОВ «АгроРадехів» в цілому відповідає середньому рівню рентабельності органічних господарств в Україні.

Література

1. Вовк В. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасний стан, перспективи, стратегія на майбутнє // Матеріали Міжнародного семінару «Органічні продукти харчування. Сучасні тенденції виробництва і маркетингу». – Львів, 31 березня 2004. – С. 3–7.
2. Галіас А., Капштик М., Бакун Ю. Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики для виробників зерна в Україні. К., CanEd International Inc.– 2008.– 71 с.
3. Дудар О.Т. Органічне агровиробництво у системі екологоспрямованого розвитку сільського господарства // Інноваційна економіка.– 2009. – №4. С. 26-30.
4. Екологічний менеджмент / за ред. В.Ф. Семенова., О.Л. Михайлук. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 407 с.
5. Милованов Є. Тенденції розвитку ринку української органічної продукції // Матеріали науково-практичного семінару «Сучасні тенденції виробництва та маркетингу органічної продукції», Львів, 31 березня 2004 р. - С. 37-42.
6. Проект Закону України «Про органічне виробництво» (реєстр. №7003 від 19.07.2010 р.).
7. Сокол Л. М., Стефановська Т. Р., Підліснюк В. В. Екологічне (органічне) землеробство – складова сталого сільського господарства // Екологічна безпека.– 2008.– №3-4.– С. 102-109.
8. Федерація органічного руху України. Електронний ресурс: <http://organic.com.ua>.
9. Чайка Т.О. Ефективність органічного сільського господарства в Україні // ВІСНИК Полтавської державної аграрної академії.– № 4.– 2011.– С. 160-164.
10. Чорна Н.П. Екологічне аграрне виробництво в Україні: проблеми та перспективи розвитку // Інноваційна економіка.– 2012.– №1 (27).– С. 116-119.

Summary

Paranyak R.P., Yanovych D.O., Kolishytskiy Z.V.

ECOLOGICAL AND ECONOMICAL ASPECTS OF ORGANIC FARMING (BY THE EXAMPLE OF “AGRO-RADEKHIV LLC”)

Data concerning contemporary state of organic farming in EU countries and in Ukraine are presented. Original investigation was conducted on the base of ecological and economical analysis of organic cereals production in the “Agro-Radekhiv LLC”.

Key words: organic farming, farms, profit.

Рецензент – д.с.-г.н., професор Буцяк В.І.